

Det svære demokrati

Målgruppe: 5.-10. klasse, Ungdomsuddannelser, Voksenuddannelser

Det svære demokrati

Beskrivelse

Dansk dokumentarserie i 10 afsnit. Lars Mikkelsen fortæller om den første halvdel af 1900-tallet. Grundloven er for længe vedtaget, men det er langt fra alle, der mærker noget til det nye demokrati. Det bliver en tid, hvor kvinder og tjenestefolk kæmper for stemmeret, og hvor en arbejdersøn bliver statsminister. Det er også nu, at grundstenen til vores fremtidige velfærdsstat bliver lagt. Men det er også en tid, hvor to store krige - Første og Anden Verdenskrig - kommer til at true både demokratiet og selve nationens overlevelse.

Pædagogisk note

Tv-serien "Historien om Danmark" (9) "Det svære demokrati" giver eleven et levende og fagligt veldokumenteret indblik i Danmarks vej mod en moderne verden fra demokratimagtkampene i og omkring 1915, mellemkrigstidens krisehåndtering til svære dilemmaer i begyndelsen af besættelsestiden i 1940'erne. Den pædagogiske vejledning indeholder fem elevspørgsmål og lærersvar, der kan bruges som undervisningsopstart og/eller med kildekritisk sigte og repetition efter udsendelsen. Se link nedenfor under "supplerende materialer".

Kapiteloversigt og kapitelindhold

Kapitelsæt: Historien om Danmark. Det svære demokrati.

01:	Indledning	00:04:06
	I begyndelsen af 1900-tallet er Danmark i forandring. Demokratiet skal finde sin form og kongen sin plads, kvinder kræver stemmeret og arbejderne indflydelse og to store krige lurar i horisonten.	
02:	Tyendeloven	00:06:39
	I begyndelsen af 1900-tallet sendes børn tidligt ud for at tjene, ofte som tjenestefolk på gårde eller i byerne. Herren i huset råder over dem, både arbejdsmæssigt og seksuelt. Grundlovssikrede rettigheder som demokrati, lighed og frihed gælder ikke tjenestefolk og da der heller ikke er et frit arbejdsmarked, har de ikke mange muligheder. Men mange søger mod byerne, hvor industrialiseringen betyder nye jobs.	
03:	Christian X	00:10:19
	I 1921 overtager Christian X tronen, 41 år gammel. Han er konservativ, kristen og ønsker politisk indflydelse, men parlamentarismen bremser dette.	
04:	Arbejderklassens vilkår	00:11:57
	I begyndelsen af 1900-tallet er partisystemet etableret. Der er fire partier, der repræsenterer de fire klasser i samfundet - godsejerne, bønderne, husmændene og arbejderne. Arbejdernes vilkår er både usikre og hårde med lange arbejdsdage og farlige arbejdspladser og endnu er et socialt sikkerhedsnet ikke udbygget.	
05:	Marie Christensen	00:15:45
	Marie Christensen (1871-1945) arbejder i mange år som tjenestepige, men hun har overskud til at uddanne sig og sidenhen arbejde for en fagforening for tjenestefolk. Hun ønsker at rettighederne for tjenestefolk skal matche andre grupper i samfundet og arbejder for, at også denne gruppe mennesker får ret til uddannelse, en ordentlig løn, en ugentlig fridag, god mad og en arbejdsdag på højst 12 timer.	

- 06: Grundlovsændring i 1915 00:18:41**
I 1915 opnår kvinder og tjenestefolk stemmeret og den privilegerede valgret bliver fjernet, således at alle stemmer nu tæller lige meget. Kong Christian X er inderligt imod dette, konservativ som han er. Han mister yderligere indflydelse da regeringschefen nu bliver en statsminister og konseilspræsidentembedet nedlægges.
- 07: 1. verdenskrig 00:21:56**
I 1914 bryder 1. verdenskrig ud. Danmark er neutral, men 50.000 mand bliver indkaldt til sikringsstyrken, - en styrke, der skal forsvare landets neutralitet. Men England og Tyskland er i krig og som Danmarks vigtigste handelspartnere betyder det, at dagligvarer herhjemme bliver meget dyre pga. knaphed. For at regulere handlen uddeles rationeringsmærker og dette er det første indgreb i Danmark, som dels regulerer markedskræfterne, dels sikrer alle borgere, også de svageste.
- 08: Krigens rædsler 00:24:28**
Nye våben gør 1. verdenskrig særdeles grusom. Kemiske gasser, maskingeværer og kanoner viser sig at være effektive og fører til hidtil usete rædsler. 9 mill. soldater dør og endnu flere bliver sårede og invaliderede. Den danske sikringsstyrke kommer ikke i kamp, men 26.000 danske mænd fra Slesvig bliver indkaldt til den tyske hær og 4000 af dem dør.
- 09: Carl Theodor Zahle 00:26:07**
Carl Theodor Zahle er først konseilspræsident og siden statsminister i Danmark. Han er radikal og står bag rationeringskortene. Han er ikke populær blandt borgereskabet og slet ikke hos kongen. Dansk Vestindien er blevet solgt fra og kongen ønsker et større Danmark, men en afstemning i grænseområdet - som Zahle godkender - afgør, at den ny grænselinje i Sønderjylland skal gå nord for Flensburg og ikke sydligere, som kongen ønsker. Kongen retter sin skuffelse mod Zahle og afskediger regeringen.
- 10: Reaktionen mod kongen 00:30:39**
Kongen indsætter sin egen advokat Otto Lieben som statsminister, men har slet ikke hjemmel til at afskedige regeringen. Stauning er formand for det efterhånden store parti, socialdemokratiet, og arbejderne mobiliserer sig. Både aviserne og folket reagerer med vrede og et ønske om at afskaffe monarkiet. Borgereskabet og kongehuset frygter generalstrejke, men Christian X når at afværge krisen ved at indse, at han må afskedige Otto Lieben og udskrive valg. Venstre vinder valget og Lieben når kun at sidde som statsminister fra 30. marts til 5. april 1920.
- 11: Kvindefrigørelse 00:35:11**
I 1920'erne får kvinderne større indflydelse på deres eget liv. Der er både muligheder for uddannelse og for at deltage i den offentlige debat. Marie Christensens fagforening er etableret og hun starter en skole for husassistenter. Kvinderne finder også vej til kontorer og detailhandel, de bliver lærere og sygeplejersker og selv moden signalerer den ny frihed og begyndende ligestilling. Kjolerne bliver løsere og kortere og makeup er ikke længere kun for skøge. Sexualmoralen er fortsat stram - ingen sex før ægteskab - men faktum var, at mange unge prøver seksuallivet af på forskellig vis.
- 12: Dagmar Overby 00:37:56**
Uønskede graviditeter og børn har for kvinderne både økonomiske og sociale konsekvenser og på denne baggrund vokser et marked for salg af børn til adoption frem. Dagmar køber flere af disse børn, men dræber dem og da hun bliver afsløret forsvarer hun sig med, at hverken mødrene, fædrene eller samfundet ønsker disse børn. Denne sag bliver anstødssten til folkeregistret.
- 13: Nye roller 00:42:19**
I 1921 rejser Christian X som den første danske konge til Grønland, Island og Færøerne, en rejse, der øger hans popularitet. I 1928 står Christiansborg færdig efter en brand i 1884 og politikerne flytter ind. Men påskekrisen har tydeliggjort, at magten har rykket sig og at afstand mellem konge og parlament er nødvendig, hvorfor kongen ikke flytter med. Han er nationens symbolske samlingspunkt.
I 1929 bliver Thorvald Stauning valgt som statsminister - med stor symbolværdi for både demokratiet og folket.

- 14: Kanslergadeforliget 1933 00:43:44**
Børskrakket i 1929 på Wall Street, New York, sender verdensøkonomien i bund. Herhjemme får det konsekvenser for vores salg af varer i udlandet og både landbrug og industri bliver hårdt ramt med stor arbejdsløshed til følge. Stauning indkalder i 1933 folketingets partier til krisemøde i sin private bolig, men der hersker stor uenighed om, hvordan krisen løses og ved midnatstid er de tæt på at opgive. Da serverer Staunings kæreste en whiskey for dem, stemningen løsnest måske... I hvert fald finder de en løsning, der bla. indebærer at kronen devalueres og en socialreform bliver gennemført, så alle får ret til offentlig hjælp i tilfælde af sygdom eller arbejdsløshed - uden at man mister stemmeretten!
- 15: 1930'erne 00:48:41**
I løbet af 30'erne får danskerne større tro på fremtiden igen. I 1935 bliver Stauning på ny valgt til statsminister, da socialdemokratiet får 46% af stemmerne. I de danske hjem findes nu biler, radioer, støvsugere og telefoner og arbejdsdagen på 8 timer betyder, at de også får fritid og siden ret til 9 dages betalt ferie om året.
Men i Europa er der mørke skyer. Hitler er rigskansler i Tyskland og i 1939 invaderer han Polen.
- 16: 9. april 1940 00:50:19**
Der er troppebevægelser syd for grænsen og tidligt om morgenen d. 9. april trænger 20.000 tyske soldater ind i landet. Kl. 5.30 mødes Christian X og ledende politikere for at beslutte, hvordan landet skal respondere på tyskernes ultimatum. Der er enighed om, at det danske forsvar ikke kan stille noget op overfor den tyske krigsmaskine og kl. 6.00 bliver det meddelt, at Danmark kapitulerer. 21 soldater er sårede og 16 dræbt. Aftalen indebærer, at Danmark får lov at beholde sit demokrati mod at den tyske besættelsesmagt uhindret kan operere i landet. Stauning lykkes med at samle alle fire partier i én regering, men samarbejdet med Tyskland betyder flere og flere restriktioner i landet - bla. skal ledende kommunister fængsles. Thorvald Stauning dør i foråret 1942.
- 17: Symbolske manifestationer 00:56:51**
Christian X ridder dagligt gennem København - også under besættelsen. Det bliver en symbolsk manifestation på det danske kontra den ydmygende besættelse og det gør Christian X uhyre populær.
- 18: Modstandsbevægelsen 00:57:48**
I løbet af de første år i krigen vokser der blandt danskerne en modstandsbevægelse frem, som trodser regeringens aftale med tyskerne om ro i landet. Det medfører et krav fra tyskerne om, at der indføres dødsstraf for sabotage. Det bliver dråben for den danske regering, som vælger at træde tilbage i 1943. Tyskland overtager magten i Danmark og demokratiet er endnu engang under pres.
- 19: Afslutning 01:00:51**
Et kig ind i næste afsnit af serien.

Links

Ideer til din undervisning
<https://cfu.kp.dk/fag/historie/>